

KIBRIS'IN KUZEYİNDE SİVİL TOPLUM VE DEMOKRATİK HAKLAR:

Kıbrıs'ın kuzeyinde Örgütlenme ve Barışçıl Toplanma Hakkı
İzleme Raporu

Ocak 2023- Aralık 2023

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

**İnsan
Hakları**
Platformu
Human Rights Platform

Kıbrıs'ın kuzeyinde
Örgütlenme ve Barışçıl Toplanma Hakkı
İzleme Raporu
Ocak 2023- Aralık 2023

Hazırlayan
Didem Erođlu

Katkıda Bulunanlar
Ali Dayıođlu - **Editör**
Yađmur İzcan - **Hukuki Görüş**
Süreyya Ç. Deđer ve Melis Erođlu - **Uzman Görüşü**

Yayınlayan
İnsan Hakları Platformu Derneği

Birinci Baskı
Aralık 2024, Lefkoşa

Tasarım
Cypdes Factory Advertising

📍 Ahmet Sadık Sokak, Temel 1 Apt. No 6, Köşklüçiftlik, Lefkoşa

✉ insanhaklariplatformu@gmail.com

f ihp.hrp @ ihp.hrp ihp_hrp

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamıyla İnsan Hakları Platformu'nun sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

**İnsan
Hakları
Platformu**
Human Rights Platform

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	5
GİRİŞ	6
ARKA PLAN BİLGİSİ	6
METODOLOJİ	7
2022 BULGULARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ VE 2023'DE GERÇEKLEŞEN HAK İHLALLERİ	8
A.Örgütlenme Özgürlüğü Bağlamında Yasal Çerçeve	8
Sivil Toplum Örgütlerinin Kuruluş, Üyelik ve Kuruluş amaçlarıyla İlgili Durum ve Sivil Toplum Örgütlerine Yönelik Kısıtlamalar	8
Dernek Kayıt Süreci ve İdarenin Denetimiyle İlgili Düzenlemeler	9
Kaynak Geliştirme, Kullanma ve Mali Teşvikler	10
Sivil Toplumun Karar Alma Süreçlerine Katılımı	10
B.Barişçıl Toplanma Özgürlüğü Bağlamında Durum Analizi	10
Eğitim	12
Enerji	13
Sağlık	14
Kamu Çalışanlarının Özlük Hakları	14
İfade Özgürlüğü	14
Kadın Hakları	15
2023 TEMATİK ANALİZ: "OTORİTELERİN SİVİL TOPLUMA YAKLAŞIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇEŞİTLİ STÖ TÜRLERİNE FARKLI YAKLAŞIMLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ"	15
A.Kamu-Sivil Toplum Diyalogu ve Karar Almaya Katılım	16
B.Kamu Fonları ve Destekleri	20
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	22

YÖNETİCİ ÖZETİ

İnsan Hakları Platformu (İHP) tarafından hazırlanan “2023 Demokratik Haklar İzleme Raporu”, Ocak-Aralık 2023 döneminde Kıbrıs’ın kuzeyindeki sivil toplumun durumunu, özellikle kamu fonlarına erişim ve ‘idare’nin karar alma süreçlerine katılım açısından kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rapor, örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarına odaklanarak sivil toplum için yasal finansal ve operasyonel elverişli ortamı değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Raporun başlıca bulguları şunlardır:

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ: ‘Anayasal’ korumalara rağmen çeşitli yasal ve bürokratik engeller örgütlenme özgürlüğünü kısıtlamaya devam etmektedir. Özellikle yabancı uyruklular, öğrenciler ve mülteciler dernek kurma veya derneklere katılma konusunda ciddi engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

BARIŞÇIL TOPLANMA: Barışçıl toplanma hakkı, ‘anayasal’ düzeyde korunmuş olmasına rağmen, ilgili ‘mevzuat’ eski ve hakka erişim konusunda engelleyici olup keyfi uygulamalara yol açmaktadır. Bununla birlikte, 2023’te gerçekleşen eylemlerde, hak ihlali yaratacak polis müdahalelerinin sınırlı sayıda kaldığı görülmüştür. Savcılık ve Yüksek Mahkeme verilerine göre, ‘Ceza Yasası’nın ‘yasadışı’ toplantı ve ayaklanma suçunu tanımlayan 70 ve 71. Maddeleri’ uyarınca üç ‘vatandaş’ için dava açılmıştır. Bir diğer önemli konu ise grev ya da eylemlere katılan kamu görevlilerine uygulanan baskılardır. Bu baskılar maaş kesintisi, grevlerin sıklıkla Bakanlar Kurulu tarafından yasaklanması, yönetim tarafından eylemcilere tehdit içerikli yazılı uyarılarda bulunulması ile eylemcilerin polise ifade vermeye çağrılmaları şeklinde kendini göstermiştir. 2023’te gerçekleştirilen uzun süreli kitlesel eylem ve protestolara rağmen hükümetin her seferinde, tepkilere neden olan ‘yasa’ tasarılarını yapıcı bir diyalog olmaksızın onaylaması dikkat çeken bir diğer husustur.

DEVLET-SİVİL TOPLUM İLİŞKİLERİ: Hükümetin sivil toplum örgütlerine (STÖ) yaklaşımı büyük ölçüde değişiklik göstermektedir. Bu çerçevede hükümet, kendi ideolojisine ve çıkarlarına uygun örgütleri desteklerken, kendi politikalarını eleştiren hak temelli örgütleri marjinalleştirmekte ve kamu fonlarına erişimlerini engelleme yolunu seçmektedir.

FONLAMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: STÖ’ler için finansal kaynaklara erişim önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Kamu fonları sınırlıdır ve şeffaflıktan ve kriterlerden yoksundur. Bu fonlara erişim, özellikle hak odaklı örgütler için neredeyse imkânsızdır. 2023 bütçesinin sivil topluma ayrılan fonun büyük bir kısmı başka alanlara yönlendirilmiştir. İnsan Hakları Platformu’nun (İHP) ilgili kamu kuruluşlarına yolladığı dilekçelere geri dönüş yapılmamıştır, karar-alıcılar bu konuda bilgi vermekten imtina etmektedirler. Maliye Bakanlığı’nın bütçe tablosu incelendiğinde ‘hibe yardımları’ başlıklı yüksek bütçe kalemlerinin nereye harcandığı konusunda bilgi verilmemektedir.

KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM: Hükümet ile sivil toplum arasındaki etkileşim asgari düzeydedir. Çoğu istişare toplantısında hükümete yakın örgütler yer alırken, bağımsız ve hak temelli örgütler karar alma süreçlerinden dışlanmaktadır. Bu sorunları çözmek için öneriler arasında, sivil toplum için yasal çerçevenin iyileştirilmesi, kamu fonlarına şeffaf ve adil erişimin sağlanması, hükümet-STÖ diyalogunun geliştirilmesi ve örgütlenme ile barışçıl toplanma haklarının korunması yer almaktadır.

GİRİŞ

İHP, Örgütlenme ve Barışçıl Toplanma Özgürlüğü bağlamında 2022'de gerçekleştirdiği ilk izleme faaliyetinde bir yandan Kıbrıs'ın kuzeyinde sivil toplum için elverişli ortamın değerlendirmesini yapmak, diğer yandan da bundan sonra yapılacak izleme ve raporlama faaliyetlerine bir temel oluşturmak hedefiyle yasal çerçeveye ve ilgili uygulamalara odaklandı.¹ Konunun bir ayağını oluşturan örgütlenme özgürlüğü bağlamında, dernek kayıt süreci ve 'idare'nin denetimi ile ilgili düzenlemeler ve kısıtlamalar; kaynak geliştirme, kullanma ve mali teşvikler ile sivil toplumun karar alma süreçlerine katılımı konuları incelendi. Örgütlenme özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası ve kolektif ifade biçimi olan Barışçıl Toplanma Özgürlüğü başlığı altında ise izinlendirme ve bilgilendirme süreci, bu hakka getirilen kısıtlamalar ve kolluk kuvvetlerinin barışçıl toplanma özgürlüğüne genel yaklaşımı ele alındı. Doğası gereği hem bireysel hem de kolektif olarak kullanılan ifade özgürlüğü ise ayrı bir raporda incelendi. İlk izleme raporunun devamı niteliğindeki bu raporda, 2022'de tespit edilen ve öne çıkan hak ihlallerin ve konuyla ilgili gelişmelerin karşılaştırmalı analizi yapıldı. Tematik analiz bölümünde ise hak ya da hizmet odaklı dernekler, sendikalar, meslek birlikleri gibi farklı STÖ'lere siyasi otoritenin yaklaşımı ile bu STÖ'lerin karar alma süreçlerine katılım ve fonlara erişim olanakları analiz edildi.

METODOLOJİ

2023'te demokratik haklar alanında gerçekleşen hak ihlalleri ve ilgili gelişmeleri izleyebilmek için çevresel etkiler dikkate alınarak bir izleme planı oluşturuldu ve göstergeler belirlendi. 2022'de kullanılan göstergeler de 2022 ve 2023 karşılaştırmasında yeniden kullanıldı. Özellikle sivil toplum için elverişli ortam yaratma konusunda alanda çalışan ve AB tarafından finanse edilen Sivil Alan Teknik Destek Projesi ve Sivil Toplum İnisiyatifi Derneği (SiTi) ekibiyle istişareler gerçekleştirildi. İzlemenin hedef grubu olan, farklı bölgelerde ve konularda çalışan STÖ'lerle iletişime geçildi ve bilgiler toplandı. STÖ'lerle sıklıkla çalışan bir muhasebe şirketi yöneticileriyle de mülakat yapıldı. Diğer taraftan, medya taraması yanında Cumhurbaşkanlığı, Meclis, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı gibi ilgili kurumların web sayfaları tarandı ve buralardan ve diğer kaynaklardan elde edilen veriler analiz edildi. Verilerin raporlanmasında mağdurlara zarar vermeme ilkesi göz önünde bulundurularak, vaka örnekleri anonimleştirildi ve kullanılan bilgiler için öznel bilgilendirilerek onayları alındı. İzleme çerçevesinde Yüksek Mahkeme Genel Sekreterliği, Hukuk Dairesi (Başsavcılık), Polis Genel Müdürlüğü (PGM), Meclis, Başbakanlık, Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Lefkoşa, Mağusa, İskele, Güzelyurt, Lefke ve Girne Kaymakamlıkları'na, 'Bilgi Edinme Hakkı Yasası' kapsamında bilgi edinme dilekçeleri sunuldu ve hem toplanma hem de örgütlenme özgürlüğü konularında veri talep edildi. Fakat, 2022 raporunda da belirtildiği gibi, başta izleme yapan STÖ'ler olmak üzere tüm sivil toplum için bilgi edinme hakkına ulaşmada yaşanan sıkıntılar devam etti. Sivil topluma ayrılan fon kaynaklarıyla ilgili hiçbir dilekçeye cevap verilmedi. İskele Kaymakamlığı dilekçeyi almayı reddederken, Lefkoşa Kaymakamlığı ve Merkez Kaymakamlık yoğun ısrarlara rağmen dilekçelere cevap vermedi.

¹ https://insanhaklarplatformu.eu/uploads/o%CC%88rgu%CC%88tlenme_raporu_SMALL.pdf

ARKA PLAN BİLGİSİ

2023 yılı küresel ölçekte yaşanan savaşlar, yoğun göç ve onu takip eden milliyetçi sağ siyasetin yükselişi, iklim krizi, ekonomik kriz, demokrasinin gerileyişi ve insan hakları ihlallerinin artışı açısından zor bir yıl oldu. Demokrasi ve özgürlüklerin doğduğu yer olan Avrupa kıtası da dahil Afrika, Amerika ve Asya kıtalarında da demokrasi ve insan hakları açısından endişe verici haberler birbirini izledi. Muhalif gruplara ve azınlıklara yönelik baskılarda artış oldu. Otoriter liderlik ve uygulamalardaki artış, ifade, toplanma ve basın özgürlüğü gibi temel özgürlüklerin giderek daha fazla kısıtlanmasına sebep oldu.²

Kıbrıs'ın kuzeyinde ise demokrasi ve insan hakları konularında kimi sıkıntılar yaşandı. Örneğin Türkiye'de 28 Mayıs 2023'te yeniden cumhurbaşkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan'ın seçimi kazandıktan sonra Kıbrıs'ın kuzeyine yaptığı ziyaret sırasında muhalif kimliğiyle tanınan bir gazetecinin Kıbrıslı Türk ve Türkiyeli yetkililerin bir araya geldikleri Cumhurbaşkanlığına alınmaması gündem oluşturdu. Türkiye'de 6 Şubat'ta meydana gelen ve 49 Kıbrıslı Türkün de hayatını kaybettiği deprem felaketinin ardından kamu bütçesinden, özellikle sivil topluma ayrılan bütçenin büyük bir kısmı, depremzedelere kaynak olarak aktarıldı.³ Deprem, okullar başta olmak üzere Kıbrıs'ın kuzeyindeki binaların güvenliğini gündeme getirirken, öğrenciler prefabrik sınıflara ve çadırlara taşındı. Bu durum, hem sendikalar, hem de veli ve öğrenciler tarafından eylem ve protestolarla karşılandı. Ekonomi, enflasyon ve dövizin yükselişi, halkın alım seviyesini düşürdü. Sendikalar başta olmak üzere STÖ'ler ekonomi, eğitim, enerji, sağlık, kamu çalışanlarının özlük hakları, ifade özgürlüğü, kadın hakları, artan trafik kazaları ve çevre gibi konularda çok sayıda eylem gerçekleştirdiler.⁴ Basın-Sen Başkanı Ali Kışmır'ın 2020 yılında yazdığı bir yazı nedeniyle 10 yıla kadar hapis istemiyle yargılandığı dava Ekim'de görüşülmeye başlandı. Aralarında basın örgütlerinin de bulunduğu çok sayıda STÖ'nün tepkisini çeken yargılama 2023 sonu itibarıyla henüz sonuçlanmamıştı.⁵ 2023'de gündeme damga vuran bir diğer konu 'sahte reçete soruşturması' oldu. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın reçete dolandırıcılığıyla ilgili olarak Polis Genel Müdürlüğü'ne (PGM) suç duyurusunda bulunmasıyla, soruşturma kapsamında aralarında çok sayıda doktor ve eczacının da olduğu 74 kişi aleyhinde yasal işlem başlatıldı. Konuyla ilgili olarak tepki çeken husus, bu kişilerin kelepçeyle mahkemeye götürülmeleri ve tutukluluk süreleri boyunca şartların çok kötü olduğu ifade edilen koşullarda tutulmalarıydı. Yaşı ilerlemiş veya geçmişte kamuda önemli görevlerde bulunmuş ve toplum tarafından saygı gören kişilerin de aynı muameleye tabi tutulmaları tepkileri daha da artırmıştı.

² https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-03/FIW_World_2023_DigitalPDF.pdf

³ Konu ile ilgili detaylı bilgi kaynakları ile bu raporun 20-21. sayfalarında verilmiştir.

⁴ Konu ile ilgili detaylı bilgi kaynakları ile bu raporun 10-15. sayfalarında verilmiştir.

⁵ Bu konu ile ilgili detaylı bilgi 2023 İnsan Hakları Platformu İfade Özgürlüğü Raporunda bulunabilir.

2022 BULGULARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ VE 2023'DE GERÇEKLEŞEN HAK İHLALLERİ

2022 raporunda belirtildiği üzere, barışçıl toplanma hakkı ve örgütlenme özgürlüğü 'Anayasa'nın koruması altındadır. İlgili hakların kısıtlanmasında 'genel ahlak' gibi ucu açık ölçütlerin bulunması özellikle LGBTİ+ ve benzeri kırılğan grupların barışçıl toplanma ve örgütlenme hak ve özgürlüklerini kullanmaları bağlamında potansiyel bir sorun olarak karşımıza çıkmaya devam etmiştir. 2022 izleme raporunda da belirtildiği üzere, 'Anayasa'da bu hak ve özgürlüklerin sadece "yurttaşlara" tanınması, iç hukuk haline getirilen uluslararası sözleşmeler ile uyumsuzdur. Bu durum, Kıbrıs'ın kuzeyindeki yabancı öğrenci ve işçiler ile, mültecilerin insan haklarına erişimlerinde ciddi bir engeldir.

'Yasalar' ile onaylanan ve iç hukukun bir parçası haline gelen Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Çocuk Haklarına dair Sözleşme gibi uluslararası sözleşmeler bu hakların korunması açısından son derece önemlidir. Bununla birlikte, 2023 yılında "Karikatür Davası" olarak bilinen davayla ilgili olarak Yüksek Mahkeme'nin, yerel 'mevzuatın' Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarıyla çelişmesi halinde yargının yerel 'mevzuatı' dikkate alacağını açıkça belirtmesi sivil toplum nezdinde ciddi endişe yaratmıştır.

A. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA YASAL ÇERÇEVE

STÖ Kuruluş, Üyelik ve Kuruluş Amaçlarıyla İlgili Durum ve Kısıtlamalar

Dernek kurma ve/veya kurulmuş derneklere üye olma hakkı, ilke olarak, sadece 18 yaşını tamamlamış yurttaşlara ('vatandaşlara') tanınmıştır. Bununla birlikte, 'Yasa'da bir yabancı'nın dernek kurma veya kurulu bir derneğe üyeliği ayrıca düzenlenmiştir ve ilgili düzenleme bu hakka erişimi engeller nitelikteki kısıtlamalara tabidir. 2023 yılına ilişkin olarak kaymakamlıklardan alınan verilere göre, sadece Girne bölgesinde kayıtlı altı yabancı dernek bulunmaktadır. Bunların dördü kuzeyde yerleşik yabancıların kurduğu topluluk örgütlenmeleri, biri spor derneği, diğeri ise danışmanlık ve yardım derneğidir.

Dernek Kayıt Süreci ve İdarenin Denetimi ile İlgili Düzenlemeler

2023'te konuyla ilgili 'yasalarda' hiçbir değişiklik yapılmadı. 'Yasa' hükümleri, derneklerin kurulmasını izne tabi kılmamaktadır. Buna rağmen İçişleri Bakanlığı'nın web sayfasında da açıkça belirtildiği üzere, "Bakanlık, sicil kaydının yapılması ve tescil edilmesi için müracaat etmiş derneğin kurucu üyeleri ile ilgili soruşturmasını ve Dernek Tüzüğü'nün 'yasaya' uygunluk yönünden incelenmesini tamamlayarak Kaymakamlığa yollar. Bakanlık onayı ile Kaymakamlık tarafından uygun bulunması halinde, müracaatçı dernek Dernekler Siciline kaydedilir"⁷ denilerek hem 'Anayasa' hem de 'Dernekler Yasası'yla çelişkili bir durum varlığını devam ettirdi. Dolayısıyla, örgütlenme özgürlüğü bağlamında halen uluslararası standartlardan uzak uygulamalar sürmüştü.

Konuyla ilgili mevcut durumun daha derin bir analizi için 2023 yılında kayıt olanlar da dahil olmak üzere tüm bölgelerdeki derneklerin listesi 'Bilgi Edinme Yasası' kapsamında Merkez Kaymakamlık ile tüm kaymakamlıklardan talep edilmiştir. Girne, Mağusa, Güzelyurt ve Lefke Kaymakamlıkları dilekçeleri cevaplandırırken, Lefkoşa Kaymakamlığı ve Merkez Kaymakamlık ısrarlara rağmen dilekçelere cevap vermemiştir.⁸ İskele Kaymakamlığı ise dilekçeyi almayı toptan reddetmiştir. Bu nedenlerden ötürü, Lefkoşa Kaymakamlığı'na kayıtlı derneklerin büyük farkla diğer bölgelerden sayıca fazla olması sebebiyle bu konuda detaylı bilgi verilememiştir.

Yaşanan bir diğer sorun tüzük onay süreçlerinde karşımıza çıkmaktadır. Usulen -'yasada' yer verilmemiş olmasına rağmen- dernek tüzükleri kaymakamlıklar tarafından kontrol edilmek üzere Hukuk Dairesi'ne (Başsavcılık) yollanır. Bununla birlikte, ilgili devlet birimlerinin hukukçu kadrolarındaki eksiklik ve yetersizlik nedeniyle gecikmeler yaşanmaya devam etmektedir. Benzer sıkıntılar, genel kurullarında tüzük değişikliği yapan dernekler için de geçerlidir. 2023'te tüzük değişikliğine giden İHP ve SiTi'nin tüzük onayları üzerinden altı ay geçmiş olmasına rağmen bu rapor dönemi içerisinde gerçekleşmemiştir. Kaymakamlıklar'dan alınan bilgilere göre 2023'te (Lefkoşa ve İskele hariç) denetlenen, feshedilen ya da kapatılan herhangi bir dernek bulunmamaktadır. Bununla birlikte, 2022 raporunda da yer aldığı üzere özellikle hak odaklı çalışan derneklerin faaliyetlerine yapılan sivil polis ziyaretleri sıklaşmıştır. İHP'nin verilerine göre hak odaklı iki dernek bu konuda polis ile sorun yaşamıştır. Bunların dışında, Girne Düşünce Derneği'nin organizasyonu sahnelenmesi planlanan Antilogos Tiyatrosu'nun 1974'te yaşanmış gerçek hikâyelerden oluşan ve barış temalı olan "ANNESİ" isimli oyun Girne Kaymakamlığı tarafından herhangi bir yasal dayanağı olmadan engellenmiştir.⁹

⁷ <https://icisleri.gov.ct.tr/BAKANLIK/Dernekler-ve-Birlikler>

⁸ Bilgiye erişim hakkı ile ilgili detaylı analiz İHP 2023 İfade Özgürlüğü raporunda detaylandırılmıştır.

⁹ <https://ozgurgazetekibris.com/kibris/136745-antilogos-tiyatrosunun-annesi-oyunu-engellendi-kaymakamlik-izin-vermedi.html>

Kaynak Geliştirme, Kullanma ve Mali Teşvikler

Kıbrıs'ın kuzeyinde bir örgütlenme türü olarak dernekler, kamu sendikaları, mesleki birlikler ve vakıflara nazaran finansmana erişim ve sürdürülebilirlik konularında daha dezavantajlıdır. Kayıtlı derneklerden neredeyse yarısı aktif değildir. 2022 raporunda da belirtildiği üzere, sağlık ve çocuklar gibi toplumsal hassasiyetin olduğu konularda çalışan ve hizmet sağlayan STÖ'ler hak odaklı çalışan örgütlerden daha avantajlı olsalar da tüm sivil toplum için kamu fonları/destekleri, uluslararası fonlar, filantropi (bağış) kültürü ve düzenlemeleri sorunlu ve kısıtlıdır. Diğer taraftan 2022 yılında 'Bağış Toplama: Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası' kapsamında yaşanan sıkıntılar, 2023'de de STÖ'lerin ilgili makamlarca yavaş ilerleyen izin sürecine tabi tutulmasına ve operasyonlarında sorunlar yaşamasına sebep olmaya devam etti. Bu konuda 2023'te yıllık mali raporlarını 'yasada' belirtilen tarihlerde Lefkoşa Kaymakamlığı'na sunmuş olan derneklerden birinden, bir önceki dönem bağış makbuzları kapsamında almış olduğu bağışın ayrıntılı dökümü istenmiştir. İlgili dernekten talep edilen rapor Kaymakamlığa sunuluncaya değin yeni bağış makbuzları onaylanarak teslim edilmemiştir. Aktivitelerini gerçekleştirmek için finansal kaynağa ve özellikle gelecek bağışlara bel bağlayan STÖ'ler için bu ciddi bir engel oluşturmaktadır. Yine aynı 'yasa' kapsamında, Dernek yönetimleri Lefkoşa Kaymakamlığı'ndan bağış makbuzu için onay talep ettikleri zaman polis ve belediyenin ayrı ayrı sorgulamalarına tabi tutulmuşlardır.

Sivil Toplumun Karar Alma Süreçlerine Katılımı

Özellikle kamu yararı ve hak odaklı çalışan sivil toplum ile kamu kuruluşları arasındaki iletişim 2023'te de sınırlı kaldı. İlgili 'mevzuatta', 'Belediyeler Yasası'nın Stratejik Planlama kısmına sivil toplumun katılımı maddesinin eklenmesi hariç, hiç bir değişiklik yapılmadı. Cumhurbaşkanlığı seviyesinde ise hak odaklı örgütlerle hiçbir görüşme gerçekleştirilmedi. Hatta Cumhurbaşkanlığı bünyesinde oluşturulan Halk Konseyi'nde de bu örgütlere yer verilmedi. Meclis'ten elde edilen bilgiye göre,¹⁰ komite toplantılarına sadece üç hak odaklı dernek çağrıldı. Ayrıca Medyada yer alan haberlere göre Yeşil Barış Hareketi, 6 Temmuz 2023'de gerçekleşen 'İmar Yasası' Değişikliği ile ilgili komite toplantısına, talep etmelerine rağmen, davet alamadı.¹¹ Bakanlıklar seviyesinde de durum farklı olmadı. Seslerini duyurmak için sokağa çıkan kalabalıklara rağmen, karar alıcılar diyaloga girmeyi reddederek bildikleri yoldan gitmeyi sıklıkla tercih ettiler. Yerel yönetimler (kendi aralarında çeşitlilik gösterse de) sivil toplum ile iletişime ve işbirliğine daha açık olmaya devam ettiler. 2 Aralık 2023'te Lefkoşa Türk Belediyesi (LTB), "stratejik plan çalışmaları" kapsamında SiTi organizasyonunda "STÖ Stratejik Planlama Çalıştayı" düzenlendi. Çalıştayda, 20 farklı örgütten 38 temsilci LTB'nin önümüzdeki üç yılını şekillendirecek olan stratejik planlamaya dair öneri ve katkıda bulundu.¹²

B. BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA DURUM ANALİZİ

2023'te Barışçıl toplanma özgürlüğü bağlamında 2 dava öne çıktı: 19 Temmuz 2011'de Kıbrıs Türk Hava Yolları (KTHY) önünde gerçekleşen eylemde, polisin eylemcilere uyguladığı orantısız müdahale sırasında yaralanan Doğu Akdeniz Üniversitesi Akademik Personel Sendikası (DAÜ-SEN) üyesi bir akademisyen ve bir kişi daha PGM'ye tazminat davası açmıştı. 12 yıl sonra 7 Mart 2023'te açılan davalar sonuçlandı. Davalı polis memurları hakkında eylemli saldırı ve haksız fiill konularında tespit kararı, ayrıca barışçıl toplanma özgürlüğünü ihlal ettikleri bulgusu ile birlikte caydırıcı olmaktan uzak tazminat cezasına çarptırıldı. Aynı olay kapsamında haklarında benzer sebeplerle şikayette bulunulan bir çok polis memuruna ise dava açılmamıştır.

¹⁰ Konu ile ilgili detaylı bilgi kaynakları ile bu raporun 16-17. sayfalarında verilmiştir.

¹¹ <https://ozgurgazetekibris.com/kibris/118997-tel-dogal-afetin-nasil-felaketle-sonuclandigini-unutmusa-benziyorsunuz-ama-biz-unutmadik.html>

¹² <https://ozgurgazetekibris.com/kibris/128412-ltb-sivil-toplum-inisiyatif-i-dernegi-organizasyonunda-sto-calistayi-duzenliyor.html>

¹³ <https://www.yeniduzen.com/dau-sen-polis-mudurlugu-ikinci-kez-mahkum-oldu-161806h.htm>

2022’de Kıbrıs Türk Orta Eğitim Sendikası (KTOEÖS) ve Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS)’nin öğretmen haklarının geriye götürülmeye çalışıldığı gerekçesiyle, Eğitim Bakanlığı önünde gerçekleştirdiği ve polisin müdahale ettiği eylemin ardından¹⁴ 22 öğretmen hakkında Başsavcılık tarafından ‘polisi darp’ suçlamasıyla açılan dava 24 Kasım 2023 Öğretmenler Günü’nde başladı. Hem davayı hem de dava için seçilen günü protesto etmek amacıyla öğretmen sendikaları ve destek veren STÖ’ler Lefkoşa Kaza Mahkemesi önünde ve eşzamanlı olarak hükümet tarafından organize edilen ‘Öğretmenler Günü’nde eylemler gerçekleştirdi.¹⁵ Dava, yargıç tarafından 15 Aralık 2023’e ertelendi. Öğretmenlerden birinin ikinci duruşmayla ilgili olarak sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamada, yargıcın savcılığa hitaben “öğretmenlerin neden burada olduğunu anlamakta zorlandığını” söylemesine rağmen savcılığın ısrarla iddialarını sürdürdüğü iddia edildi.¹⁶

PGM’den alınan bilgiye göre, 2023’te hiçbir eylem engellenmedi ya da dağıtılmadı. Bununla birlikte, Başsavcılık’tan alınan bilgiye göre ‘Ceza Yasası’nın 70 ve 71. Maddeleri uyarınca kanunsuz toplanma suçuyla ilgili olarak üç ‘vatandaş’ için dava açıldı. Aynı konuda Yüksek Mahkeme’den alınan bilgiye göre, Lefkoşa Kaza Mahkemesi’nde Temmuz 2024 itibarıyla devam eden bir dava açıldı. İzleme kapsamında kaymakamlıklara da dilekçeler iletildi. Dilekçelerde, ‘Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası’ kapsamında 2023 yılında kaç başvuru alındığı, başvuranların uyruklarının ne olduğu ve başvurulardan kaçının hangi sebep(lerle) reddedildiği soruldu. Mağusa, Girne, Güzelyurt, Lefke kaymakamlıklar’dan alınan veriler Tablo 2’de sunuldu.

Tablo 2 Kaymakamlıklardan Alınan 2023 Yılına Ait Barışçıl Toplanma Talepleri

KAYMAKAMLIK	TALEP SAYISI	UYRUKLARI	RET	RET SEBEBİ
Mağusa Kaymakamlığı	57	Kıbrıs’ın kuzeyi, TC, İran, Filistin	2	Meskûn mahal içerisinde olmasından, uzun sürecek olmasından ve yerin uygun olmamasından.
Girne Kaymakamlığı	4	Kıbrıs’ın kuzeyi, TC, UK - Birleşik Krallık	0	
Güzelyurt Kaymakamlığı	13	Kıbrıs’ın kuzeyi, yabancı uyruklu	1	Başvuru sahibi yabancı uyruklu öğrenci olduğu için, toplantıyı okulda yapması söylenmiş ve izin verilmemiştir.
Lefke Kaymakamlığı	3	Kıbrıs’ın kuzeyi, TC, Filistin	1	Güvenlik sebebiyle toplantının LAÜ kampüsünde yapılması önerilmiştir. NOT: LAÜ Rektörlüğü de söz konusu toplanma talebine izin vermemiştir.

**Kaymakamlıklardan edinilen bilgiye göre 2023’te bu bölgelerde gerçekleşen hiçbir eylem için Kaymakamlıklar tarafından durdurma ya da dağıtma kararı verilmedi.*

¹⁴ <https://haberkibris.com/ktos-ve-ktoeos-eylemde-1418-2022-08-02.html>

¹⁵ <https://www.yeniduzen.com/22-ogretmen-ogretmenler-gununde-mahkemede-utanin-168158h.htm>

¹⁶ <https://bugunkibris.com/2023/12/15/yargic-saskin-savcilik-isarli-ogretmenlerin-davasi-devam-ediyor/>

Bu rakamlar 2023'te gerçekleşen eylemlerle ilgili gerçekçi bir fikir vermemektedir. Başbakanlık, Meclis, Eğitim Bakanlığı gibi eylemlerin uğrak mekanları olan yerlerin Lefkoşa'da bulunması ve Lefkoşa Kaymakamlığı'ndan gerçekleşen eylemlerle ilgili bilgi alınamaması bunun sebeplerinden biridir. Bir diğer nedeni ise, geleneksel olarak en çok eylem düzenleyen kamuda örgütlü sendikaların, bir önceki raporda da belirtildiği üzere, Yüksek Mahkeme'nin ve Yargıtay'ın¹⁷ konuyla ilgili aldığı kararlara da dayanarak, Kaymakamlıklarda izin alma gibi bir prosedüre başvurmamalarıdır. 2023 yılında sürdürülen izleme sonuçlarına göre, kamuda örgütlü sendikalar sağlık, eğitim, ve özlük hakları ile enerji konusuyla ilgili 35'in üzerinde eylem, protesto ve grev gerçekleştirdiler. Bu sendikaların yanı sıra, çeşitli dernekler ve inisiyatifler de kadın eğitim, sağlık, barış, yaşlı ve LGBTI+ hakları ile trafik kazalarının önlenmesi konusunda barışçıl toplanma haklarını kullandılar.

Eğitim

2023 yılına darbe vuran 6 Şubat tarihli Kahramanmaraş merkezli yıkıcı deprem, Kıbrıs'ın kuzeyinde kamu okulu binalarının sağlamlık ve dayanıklılıklarının sorgulanmasına yol açtı. Konuyla ilgili olarak öğrenci ve veli inisiyatifleri tarafından Şubat ve Mart aylarında çeşitli eylem, protesto ve grevler düzenlendi.¹⁸ Çözüm olarak 'Eğitim Bakanlığı'nın bazı okullarda eğitimin çadırlarda sürdürülmesi yönünde karar alması ve yoğun yağışlar neticesinde bazı çadırları su basması tepkileri daha da tetikledi.¹⁹

KTÖS, 2023'te 'Öğretmenler (Değişiklik) Yasa tasarısını', Atatürk Öğretmen Akademisini uzun vadede işlevsizleştirerek kapatılacağı ve öğretmenlerin özlük haklarının daraltılacağı iddiasıyla, tüm okullarda grev başlattı ve Meclis'e yürüyerek bir eylem gerçekleştirdi.²⁰ KTÖS'e KTOEÖS ile kamuda örgütlü diğer sendikalar da destek verdi. Öğretmen sendikaları, Meclis önünde açıklama yaptı ve hükümetin niyetinin, yukarıda belirtilenlerin dışında, mevcut öğretmen sendikalarını kapatıp elçilik tarafından kurulduğu iddia edilen bir sendikayı yetkili kılmak olduğunu açıkladılar. Ayrıca herhangi bir alt yapı çalışması yapılmadan tam gün eğitime geçilmesi ile Kıbrıs'ın kuzeyinde çok sayıda işsiz öğretmen bulunmasına rağmen Türkiye'den öğretmen getirilmesine karşı çıktılar.²¹ Sendikalar sonraki günlerde de grev ve eylemlerine TC Lefkoşa Büyükşehirliği ile Başbakanlık önünde devam ettiler.²²

Kıbrıs'ın kuzey genelindeki geniş katılımlı eylemlere rağmen, 'Öğretmenler (Değişiklik) Yasa Tasarısı', oy çokluğuyla Meclis'ten geçti.²³ Eğitim Bakanlığı, grevlere katılan öğretmenlere, 'Anayasa'ya ve 'yasalara' aykırı bir şekilde maaşlarında kesintiler yaptı. Sendikalar bunun üzerine eylemlerine devam ettiler. Yukarıda belirtilenlerin dışında öğretmen sendikaları çağdaş, bilimsel ve laik eğitimden ödün verildiği ve özellikle Kur'an kurslarının örgün eğitimin bir parçası haline getirilmeye çalışıldığı gerekçesiyle hükümetin eğitim politikasına tepki gösterdiler. Diğer taraftan, veliler, ilköğretim ders kitaplarında dini sembollerin öne çıkarılması sebebiyle sosyal medyada organize olup Laik Demokratik Eğitim İçin Mücadele Hareketi adında bir oluşumla Eğitim Bakanlığı önünde eylemler gerçekleştirdiler.²⁴ Eylemlere, öğretmen sendikaları da destek verdiler.

17 Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza: 2-3-4-10-11-12-/2012, D.5/2014.

18 <https://www.yeniduzen.com/guvenli-okul-talebi-161572h.htm>

19 <https://www.yeniduzen.com/bu-utanc-sizin-161904h.htm>

20 <https://www.yeniduzen.com/ogretmenler-meclis-onunde-163609h.htm>

21 <https://www.yeniduzen.com/niyetleri-ktos-ve-ktoeosu-kapatip-elciligin-kurdugu-sendikayi-yetkili-kilmak-163612h.htm>

22 <https://www.yeniduzen.com/ogretmenlerden-siyah-celenk-boyun-egmeyecegiz-163632h.htm>

23 <https://www.yeniduzen.com/ogretmenler-degisiklik-yasa-tasarisi-meclisten-gecti-163925h.htm>

24 <https://www.yeniduzen.com/veliler-eylemde-kitaplarin-icerisini-derhal-degistirin-166018h.htm>

Enerji

2023'ün en çok ses getiren gelişmelerden bir tanesini, Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu Çalışanları Sendikası'nın (El-Sen) 'Kamu İhale Yasası'nda yapılacak değişikliğe karşı çıkmak için düzenlediği grev ve eylemler oldu. El-Sen, 31 Mart'ta Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu (KIB-TEK) dışında Kıbrıs'ın kuzeyine elektrik enerjisi sağlayan özel bir şirket olan AKSA ile yeni bir anlaşma imzalanmasını sağlayacak 'Kamu İhale (Değişiklik) Yasa Tasarısı'nın komitede görüşülmesine tepki gösterdi. Grev, "grevin elzem hizmetleri ciddi şekilde kesintiye uğratan nitelikte olması" sebebiyle, Bakanlar Kurulu kararıyla altmış gün yasakladı.²⁵ KIB-TEK Yönetim Kurulu tarafından yapılan açıklamada da, "sivil itaatsizlik" adı altında işbaşı yapmayan personele, eylemlerini sona erdirmemeleri halinde uzaklaştırma, veya geçici ya da sürekli işten durdurma cezası verileceği uyarısında bulunuldu.²⁶ Bu gelişmelere tepki gösteren El-Sen ile bazı sendikalar Meclis önünde çeşitli eylemler gerçekleştirdiler. Eylemler sırasında Meclis kapısının eylemciler tarafından kırılması üzerine yedi sendika üyesi polis tarafından ifade vermeye çağrıldı.²⁷ Ayrıca, Meclis binası arkasında Çevik Kuvvet ile Özel Harekâtın konuşlandırıldığı gözlemlendi. Kıbrıs Türk Amme Memurları Sendikası (KTAMS) eyleme destek vermek amacıyla, Meclis'te tam gün grev yaptı. Bakanlar Kurulu, bu grevi de altmış gün süreyle erteleyince sendikaya üye stenograflar ek mesaiye kalmama eylemi yaptılar. Meclis oturumları da defalarca tamamlanamadan kapandı. Meclis Başkanlığı, 'Kamu Görevlileri Yasası'nın "Emirlere Uyuma Ödevi"ni hatırlatan bir yazı gönderdi.²⁸ Ayrıca Meclis Başkanı Zorlu Töre, 'görev yerlerini izinsiz ve özürsüz terk ettikleri, yasama faaliyetlerinin yerine getirilmesine engel oldukları' gerekçesiyle Meclis stenograflarına soruşturma açılmasını talep etti.²⁹ Ek mesaiye kalmama eylemini kırmak için sendikaya üye olmayan yıllık izindeki stenograflar Genel Kurul'a çağrıldı. Türk-Sen'e üye Hava Trafik Kontrolleri Sendikası da El-Sen'e destek için Ercan'da grev başlattı; ancak, o grev de Bakanlar Kurulu' kararıyla askıya alındı.³⁰ Tüm bunlar olurken, Kıbrıs'ın kuzey genelinde elektrik kesintileri yaşandı. El-Sen, elektrik kesintilerinin Kib-tek yönetimi tarafından yapıldığını duyurdu ve 'bütün trafo merkezlerinde Polis memurları beklemektedir' açıklamasında bulundu.³¹ El-Sen Başkanı, meydana gelen arızalara müdahale etmek isteyen Kib-Tek çalışanlarının polis tarafından üstleri aranarak arızaların olduğu yerlere alındıklarını açıkladı.³² Mağusa'da bir KIB-TEK çalışanı "sabotaj" soruşturması kapsamında tutuklandı.³³ Daha sonra, grevi kırmak için AKSA çalışanları polis eşliğinde Teknecik Elektrik Santrali'ne sokulmaya çalışıldı. Fakat El-Sen tarafından buna izin verilmedi.³⁴ Ana muhalefet Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin (CTP) çağrısıyla sivil toplum örgütlerinden, sendikalardan ve ekonomik örgütlerden temsilciler enerji gündemli toplantıda bir araya geldiler. Toplantıdan bir mutabakat metni çıktı ve El-Sen'in eylemi sonlandırıldı. Ardından, ilgili 'yasa' meclisten geçirildi. Bunun üzerine CTP, mücadeleyi sekteye uğratmakla suçlandı.³⁵

25 <https://www.yeniduzen.com/bakanlar-kurulu-elektrik-kurumundaki-grevi-yasakladi-162439h.htm>

26 <https://www.yeniduzen.com/isten-durdurma-ve-yeni-istihdama-gidilebilir-162767h.htm>

27 <https://www.yeniduzen.com/sokulen-meclis-kapisiyla-igili-sorusturma-baslatildi-162756h.htm>

28 <https://www.yeniduzen.com/meclis-baskanligindan-calisanlara-mobbing-162525h.htm>

29 <https://www.yeniduzen.com/meclis-stenograflarina-sorusturma-162703h.htm>

30 <https://www.yeniduzen.com/ercandaki-greve-60-gun-erteleme-162712h.htm>

31 <https://ozgurgazetekibris.com/kibris/112406-el-sen-butun-trafo-merkezlerinde-polis-beklemektedir.html>

32 <https://www.yeniduzen.com/cesurer-arizalari-gidermeye-calisan-ekipleri-polis-iceri-aliyor-162560h.htm>

33 <https://www.yeniduzen.com/polisten-elektrik-kesintisi-sorusturmasi-162786h.htm>

34 <https://www.yeniduzen.com/el-sen-uyeleri-santral-onunde-ates-yakti-162813h.htm>

35 https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n467971-ctp-elsene-grevi-sonlandir-onerisi-yapti-tdp-tepki-gosterdi-ne-kazandik

Sağlık

Sağlık konusunda, sağlık çalışanlarına şiddet, ilaç ve malzemeye erişimdeki sorunlar ve eczacılar ile ilgili ortaya çıkan “sahte reçete soruşturmaları” öne çıktı. Yukarıda da değinildiği gibi, sağlık alanında 2023’ün çok ses getiren en önemli olayı birçok doktor ve eczacı aleyhine açılan ‘sahte reçete’ davaları oldu. Soruşturma kapsamında tutuklanan doktor ve eczacıların duruşma salonuna kelepçeyle götürülmeleri ve tutukluluk süreleri boyunca fiziki koşulların çok kötü olduğu belirtilen yerlerde tutulmaları kamuoyunda büyük tepki yarattı. Bu koşullar altında tutuklananlar arasında yaşça büyük olanların veya geçmişte devletin üst kademelerinde yer alan saygın kişilerin de bulunması bu tepkileri daha da artırdı. Bu yaşananlar üzerine Eczacılar Birliği, 11 Aralık 2023’te Lefkoşa’da bir “Onur Yürüyüşü” düzenledi. Yürüyüşte, mesleklerinin itibarsızlaştırılmasına, mağduriyetlerine ve sigortalı ‘vatandaşların’ ilaçlarına erişimde yaşadığı sıkıntılara dikkat çekildi.³⁶

Kamu Çalışanlarının Özlük Hakları

Ocak ayında sendikalar, Başbakanlık ve Maliye Bakanlığı³⁷ önünde vergi matrahları ve “göç yasası” kapsamında kamuya istihdam edilenlerin maaşlarına yönelik düzenlemeler konusunda varılan protokollerin uygulanmasını talep etti.³⁸ Mart’ta Cumhurbaşkanlığı önünde, KTAMS, maaş kesintilerini protesto etti.³⁹ Nisan ve Mayıs aylarında çeşitli sendikalar personel eksikliği ve artan şiddet vakaları, Kıbrıs’ın kuzeyine giriş çıkışlardaki denetimsizlik, istisnai yurttaşlıklar verilmesi konularında eylemler yaptı. Ağustos’ta artan pahalılık ve göç politikaları protesto edildi. Kasım ayında, Kalkınma Bankası sınav tüzüğüne uygunsuzluk hakkında eylem yapıldı. Aralık’ta ise Meclis Başkanı Zorlu Töre’nin, meclis çalışanlarına mobbing uygulayarak; KTAMS’tan istifa etmelerini söylemesi üzerine, Meclis önünde eylem düzenlendi.⁴⁰ Ayrıca, Sağlık Bakanlığı’nda keyfi görevlendirmeler gündeme geldi.

İfade Özgürlüğü

Basın-Sen, 14 Haziran’da Cumhurbaşkanlığı önünde bir eylem gerçekleştirerek; Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 12 Haziran Pazartesi günü, Kıbrıs’ın kuzeyindeki temasları çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı’nda bulunduğu sırada Gazeteci Serhat İncirli’nin dışarıya çıkarılmasını kınadı. Ardından, Cumhurbaşkanlığı Basın Bürosu, Basın-Sen’in eylemiyle ilgili olarak “sözde gazeteciler” tabirini kullandı ve İncirli’nin basın toplantısına akredite olmadığını iddia etti.⁴¹

36 <https://www.yeniduzen.com/bakanlar-eczacilar-tarafindan-yuhalandi-168548h.htm>

37 <https://www.yeniduzen.com/maliye-bakanini-protokol-masasina-oturuma-eylemi-yapacagiz-160240h.htm>

38 <https://www.yeniduzen.com/izmalanan-protokolun-geregini-yapin-160138h.htm>

39 <https://ozgur gazetekibris.com/kibris/11813-ktams-yarin-cumhurbaskanligi-onunde-basin-aciklamasi-yapacak.html>

40 <https://www.yeniduzen.com/meclis-calisanlari-ktamstan-istifa-etmeleri-icin-zorlaniyor-168782h.htm>

41 <https://www.yeniduzen.com/cumhurbaskanligi-sozde-gazeteciler-164294h.htm>

Kadın Hakları

Türkiye'den Din İşleri Başkanı olarak atanan Ahmet Ünsal'ın Ocak 2023'te Polatpaşa Camii'nde yaptığı, kadınların temel insan haklarına ve özgürlüklerine aykırı açıklaması, bazı siyasi parti ve sivil toplum örgütleri tarafından tepkiyle karşılandı ve 40'in üzerinde⁴² sivil toplum örgütünün de desteği ve katılımı ile bir dizi eylem gerçekleştirildi. Eylemlerde Ünsal'a verilen "istisnai" 'vatandaşlığın' iptali konusu da yer aldı. 25 Ocak'ta, Zehie Helin Reessur'un ölü bulunmasının ardından, Mağusa Meslek Lisesi öğrencileri, bazı sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler, eylem düzenledi.⁴³

Bu eylemlerin dışında 2023 yılında, yaşanan ölümlü trafik kazalarına tepki olarak; bisiklet sürücüleri eylem gerçekleştirdi. Yine 2023 yılında alevlenen İsrail-Filistin çatışmaları çerçevesinde, Filistin halkına destek vermek amacıyla da, çeşitli eylemler düzenlendi. Döviz Mağdurları Derneği, Başbakanlık önünde eylem yaptı. İskele bölge sakinleri, çarpık yapılaşmayı gündeme taşımak için sokağa çıktı. İki toplumlu Barış İnisiyatifi, Ledra Palas ara bölgede, yeni kapıların açılması için eylem gerçekleştirdi. Ayrıca 2023 yılında 17 Mayıs'ta Onur Yürüyüşü, 18 Haziran'da ise United by Pride etkinliği Ledra Palas ara bölgede her iki taraftan yoğun katılımı ile gerçekleşti.

2023 TEMATİK ANALİZ: "OTORİTELERİN SİVİL TOPLUMA YAKLAŞIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇEŞİTLİ STÖ TÜRLERİNE FARKLI YAKLAŞIMLARIN ANALİZİ"

Bu analizde amaç, hak ya da hizmet odaklı dernekler, sendikalar ve meslek birlikleri gibi farklı örgütlenme türlerinin farklı düzeylerde devlet desteğine, müdahalesine veya baskısına nasıl maruz kaldıklarını incelemektir. Uluslararası endekslerden elde edilen veriler devletin yönetim modelleri ile STÖ'lere yaklaşımı arasında korelasyonlar olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁴ Demokratik yönetimler daha yüksek düzeyde STÖ'lerin özgürlüğünü gözetip destek gösterirken, otoriter rejimler kısıtlayıcı uygulamalar sergilemektedirler. Devletler kendi stratejik çıkarlarına uygun STÖ'lere öncelik verirken, tehdit olarak gördükleri STÖ'leri marjinalleştirmektedirler. Bu farklı muamele, sivil toplum girişimlerinin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini etkilemektedir. Kıbrıs'ın kuzeyindeki de-facto durumdan dolayı buraya yönelik olarak Türkiye Cumhuriyeti tarafından bir alt yönetim yaklaşımı vardır. Bu yaklaşım sivil toplumu da doğrudan etkilemektedir. Özellikle, 2023'te Türkiye ve Kıbrıs'ın kuzeyinde hükümet eden siyasi partiler bu anlayıştan gelmiş oldukları için sivil toplumla olan iletişimleri ve ilişkileri de bundan etkilenmektedir.

⁴² <https://www.yeniduzen.com/derya-destek-veren-orgutlerin-sayisi-40i-asti-yarin-bulusup-basbakanliga-yuruyoruz-s-160180h.htm>

⁴³ <https://www.yeniduzen.com/helin-icin-eylem-isyandayiz-160756h.htm>

⁴⁴ https://monitor.civicus.org/globalfindings_2023/

A. KAMU-SİVİL TOPLUM DİYALOĞU VE KARAR ALMAYA KATILIM

2023'te Cumhurbaşkanlığı altında kurulan Halk Konseyi bu yaklaşımı açıkça ortaya sermektedir. Cumhurbaşkanlığı web sayfasına göre Ocak 2023'te başlayarak; toplamda on iki toplantı gerçekleştiren Ersin Tatar, bu toplantılar neticesinde Nisan 2023'te Halk Konseyi'ni kurdu. Birinci ve ikinci toplantıya muharip, emekli polis ve askerleri temsil eden ve milliyetçi görüşte olan 19 dernek katıldı. Üçüncü ve dördüncü toplantıda, Türkiye kökenli dayanışma dernekleri ile milliyetçi görüş derneklerini içeren 25 dernek yer aldı. Beşinci toplantıya 10 sağlık derneği katıldı. Altıncı toplantıda 14 tarım ve hayvancılık birlik/derneği temsil edildi. Yedinci, sekizinci ve onuncu toplantılar spor federasyonları için ayrıldı. Dokuzuncu toplantı, Lefkoşa İlçesi Muhtarlar Birliği Yönetim Kurulu, on birinci toplantı ise Mağusa İlçesi Muhtarlar Birliği yönetimi ile gerçekleştirildi. Tatar, on ikinci ve son toplantıda ise otomobil dernekleri ile görüştü.

Konseyi oluşturan dernekler incelendiği zaman, Konsey'de genel toplum yararını gözeten, dezavantajlı gruplar ile insan haklarını korumayı amaçlayan ve barış yanlısı olan hiçbir sivil toplum örgütünün yer almadığı görülmektedir. Kuruluşundan sonra Konsey'de yapılan iki toplantıda konuşulanlar dikkat çekicidir. Bu toplantılarda Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, federal temele dayalı bir çözümün mümkün olmadığı ve bu temelde oluşturulacak bir müzakere masasına oturmayaceğini söylemiştir. Tatar ayrıca, Halk Konseyi'ne atıfta bulunarak, "hedef, birlik ve beraberliği sağlamak, devletimizi, egemenliğimizi korumak, halkımızı bilgilendirmek ve çeşitli tehditlere ve varlığımıza yönelik algı operasyonları ile beşinci kol faaliyetlerine karşı uyanık tutmaktır" sözlerini sarfetmiştir.⁴⁵ Burada, Ersin Tatar'ın yaptığı açıklamalara ve attığı adımlara destek verecek ve hiç sorgulamayacak 'kendisi' sivil toplumunu, yani teknik tabirle kendi GONGO'larını (GONGO'lar devlet destekli sivil toplum kuruluşlarıdır: government-sponsored non-governmental organizations.) oluşturmaya çalışmasını, stratejik bir adım olarak değerlendirmek mümkündür.

Cumhurbaşkanlığı web sayfasındaki haberlere göre Ersin Tatar, 2023 yılında sivil toplum örgütleriyle 115 kez temasta bulundu. Bu temaslar kabul, toplantı, ve ziyaretler şeklinde gerçekleşti. 35 mesleki birlik, 11 Türkiye kökenli dayanışma derneği, 11 spor ve 10 da muharip dernek en çok temasta bulunan dernekler oldu. Bunu dayanışma ve düşünce dernekleri takip etti. Bu STÖ'lerin kayıt yerlerine göre dağılımı ise şu şekildedir: Kıbrıs'ın kuzeyi (67), Türkiye (20), Birleşik Krallık (3). Çoğu dernekle bir kez görüşme yapan Ersin Tatar, Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO), Şampiyon Melekler ve Kıbrıs TMT Mücahitler Derneği gibi bazı STÖ'lerle daha fazla görüşme yaptı. En çok, Kadın Öyküleri Derneği ve KT Spor Yazarları Derneği etkinliklerine katıldı. Ayrıca Mücahit Komutanları Derneği, Kıbrıs TMT Mücahitler Derneği, Malatyalılar Kültür Derneği, Kıbrıs Türk Emekliler Derneği ve Genç İşadamları Derneği'nin genel kurullarına katıldı. Temasta bulunan derneklere bakıldığında bunların Halk Konseyi'ndeki derneklerle hemen hemen aynı oldukları göze çarpmaktadır.

Meclis web sayfasında 2023 yılında STÖ'lerle yapılan temaslarla ilgili haberler incelendiğinde de benzer bir tablo dikkat çekmekte ve aynı STÖ isimleri öne çıkmaktadır. Buna göre, Meclis Başkanı Zorlu Töre 2023'te 11 mesleki birlik, 9 dayanışma, 6 muharip, 2 kadın, 2 sanat, 1 arama/kurtarma, 1 de düşünce derneğiyle görüşmüştür. Bunlardan 24 tanesi Kıbrıs'ın kuzeyi, 7 tanesi Türkiye, 1 tanesi de Birleşik Krallık kayıtlı STÖ'lerdir. 2023'te birçok dernekle sadece bir kez görüşme yapılmış ve/veya etkinliklerine katılım sağlanmıştır. Türkiye Harp Malulü, Gaziler Şehit Dul ve Yetimler Derneği, Kıbrıs Türk Spor Yazarları Derneği gibi bazı derneklerle daha fazla temasta bulunulmuştur. Ayrıca, Malatyalılar Kültür Derneği Genel Kurulu'na da Zorlu Töre tarafından katılım gösterildi.

⁴⁵ <https://bit.ly/48quGSW>

Diğer taraftan, bir CTP milletvekilinin Meclis'e soru önergesi sunması sayesinde muhalefetin desteği ile Meclis'ten alınan bilgiye göre, 2023 yılında gerçekleşen komite toplantılarına, muhalefetin çabalarıyla, ağırlıklı olarak mesleki birlikler ve kamuda örgütlü sendikalar katılmıştır. Komitelere katılan STÖ'lerin profilleri incelendiği zaman, yukardaki verilerle uyumlu olarak, bazen ekonomi politikaları tarafından kısıtlansa da, sendikaların devletle kurumsallaşmış bir diyaloga sahip olduğu ve meslek örgütlerinin, özellikle de etkili sektörleri temsil ediyorlarsa, devletle istikrarlı ilişkiler sürdürmekte oldukları görülmektedir. Dezavantajlı grupların sesi olan hak odaklı derneklerin/inisiyatiflerin katılımının aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere olması yetersiz olduğu görülmektedir. Her ne kadar 2023 yılında Meclis komite toplantılarına 11 dernek katılmışsa da, bunlardan 4'ü Finansal Eylem Derneği ve Kıbrıs Türk Emlakçılar Derneği gibi yine mesleki bir grubun çıkarlarını savunan birliklerle benzer hedefler güden derneklerdir.

Tablo 3: Meclis Komite Toplantılarına Katılan STÖ'lerin Sayısı

Ekonomi, Maliye, Bütçe ve Plan Komitesi	Hukuk, Siyasi İşler, ve Dış İlişkiler Komitesi	Sayıştay Komitesi	AB Uyum 'Yasa' Tasarılarını Görüşmek Üzere Oluşturulan Geçici Özel Komite	İdari, Kamu ve Sağlık İşleri Komitesi
26 STÖ katıldı: 16 sendika, 7 mesleki birlik, 2 oda ve 1 dernek	11 STÖ katıldı: 7 mesleki birlik, 1 sendika, 1 oda ve 2 dernek	Sadece kamu kurum ve kuruluşları	16 STÖ katıldı: 6 mesleki birlik, 7 oda, 1 dernek, 2 platform	37 STÖ katıldı: 15 sendika, 9 oda, 7 dernek, 6 birlik

Alınan bilgiye göre, Avrupa Birliği Uyum 'Yasa' Tasarıları'nı Görüşmek Üzere Oluşturulan Geçici Özel Komitesi toplantısına Süpermarket İşletmecileri Platformu davet edilirken, toplantıya katılabilmek için Yeşil Barış Hareketi ile Kıbrıs Çevre Platformu'nun talepte bulunmaları gerekmiştir. Kamu yararına taleplerde bulunan dernekler ve inisiyatifler, belli bir zümrenin çıkarı için örgütlenen sendikalar, odalar ya da mesleki birliklerine kıyasla finansal ve insan kaynağı açısından daha güçsüzdür. Bunun bir sonucu olarak da karar alıcılar tarafından kolayca göz ardı edildikleri gözlemlenmiştir. Örneğin, Ocak 2023'te Meclis gündemine gelen 'İmar Yasası Değişikliği'yle ilgili komite toplantısına katılma talebinde bulunan Yeşil Barış Hareketi'nin talebi reddedilmiştir. Konuyla ilgili bir açıklama yapan Yeşil Barış Hareketi yetkilileri, Meclis'ten arandıklarını ve "İmar Yasası' Değişikliği Komite Toplantısı'na dernek temsilcilerinin, Komite Başkanı'nın kararına göre toplantıya alınmayacağına bildirildiğini" söylemişlerdir.⁴⁶ Hükümetin öncelikleriyle uyumlu ve toplumun genel vicdanına dokunan; çocuk, sağlık gibi konularda çalışan hayırsever kuruluşlar hariç, kamu bütçesine erişimleri yok denecek kadar az olan dernekler kamu ile diyalogun da dışında tutularak sivil toplum için elverişsiz ve farklı seslerin katılımı çerçevesinde demokrasi açısından endişe verici bir tablo oluşturmaktadır. 2023 yılı boyunca özellikle hak odaklı derneklerin genel kurulları da dahil olmak üzere etkinliklerine gerçekleştirilen sivil polis ziyaretleri de bu tür derneklerin gözlem altında olduğu ve güvende hissetmediği bir ortam yaratmaktadır. 2023'te İHP'nin gerçekleştirdiği İnsan Hakları Konferansına, Evrensel Hasta Haklarının gerçekleştirdiği Genel Kurula yapılan sivil polis ziyaretleri bu uygulamaların örneklerindedir.

46 <https://ozgurgazetekibris.com/kibris/118997-tel-dogal-afetin-nasil-felaketle-sonuclandigini-unutmusa-benziyorsunuz-ama-biz-unutmadik.html>

2023 yılında öne çıkan bir diğer gelişme, Türkiye Cumhuriyeti'nin, Lefkoşa Büyükelçiliği aracılığıyla sivil toplum özelinde Kıbrıs'ın kuzeyinde izlediği politikalarıdır. Bu politikalar özellikle eğitim ve din alanlarında yoğunlaşmış, bu alanlara müdahaleler artmıştır. Bu gelişmeler üzerine KTÖS ve KTOEÖS yetkilileri, 16 Mayıs 2023'te "Öğretmenler (Değişiklik) Yasası"nın görüşüldüğü Meclis binası önünde yaptıkları açıklamada, hükümetin niyetinin KTOEÖS ve KTÖS'ü ortadan kaldırmak olduğunu iddia ettikten sonra "Elçilik tarafından kurulan, elçilikte toplantılar yapan bir sendikanın" 'Meclis'teki ilgili komiteye neden davet edildiğini sorguladılar.⁴⁷ 2023 yılında *Yenidüzen*, Türkiye merkezli siyasi partilerin Kıbrıs'ın kuzeyindeki varlıklarıyla ilgili bir haber yayınladı.⁴⁸ Haberde, resmi olmayan rakamlara göre yedi siyasi partinin Kıbrıs'ın kuzeyinde temsilcilikler açarak üye kaydettikleri, propaganda yaptıkları ve faaliyet yürüttükleri aktarıldı. Konuyla ilgili olarak gazetenin İçişleri Bakanlığı'ndan aldığı bilgiye göre, ilgili mevzuatın bu kuruluşları kapsamadığı için kayıt altına alınmadıkları ve bunların denetim dışında kaldıkları öğrenildi. Ayrıca, bu kuruluşların büyük bir kısmının, Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü doğrultusunda İçişleri Bakanlığı tarafından yabancı uyruklu dernekler ve üst kuruluşlar kapsamında kaydedildikleri ve Türkiye kökenli milliyetçi görüş dernekleri altında faaliyet gösterdikleri belirtildi. Bu dernekler, yukarıda da değinildiği gibi, Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanı ile sık sık temaslarda bulunan dernekler ile aynı derneklerdir. Bu da aslında, Türkiye Cumhuriyeti siyasetinin nasıl üst düzey karar alıcılarla iç içe geçtiğini ve diğer taraftan 'grassroot (taban örgütlenmesi)' savunuculuk yapan hak odaklı derneklerin nasıl marjinalleştirildiklerini açıkça ortaya koymaktadır.

2023 yılının dikkat çeken bir diğer gelişmesi, İbrahim Benter'in 21 Aralık 2023'te Kıbrıs Vakıflar İdaresi Genel Müdürlüğü görevinden alınarak yerine Mustafa Tümer'in atanması oldu.⁴⁹ Benter'in konuyu basından öğrenmesi görevden alma ve atamaların nasıl yapıldığına ilişkin ciddi soru işaretleri yarattı. Benter'in görevden alınmasının gerisinde, çeşitli konularda Benter'le anlaşamayan ve TC'nin tam desteğine sahip olduğu söylenen Din İşleri Dairesi Başkanı Ahmet Ünsal'ın parmağı olduğu iddiaları basında yer aldı.⁵⁰

47 <https://www.yeniduzen.com/niyetleri-ktos-ve-ktoeosu-kapatip-elciligin-kurdugu-sendikayi-yetkili-kilmak-163612h.htm>

48 <https://www.yeniduzen.com/denetimden-muaf-siyasi-partiler-168195h.htm>

49 https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n500116-ibrahim-benter-gorevden-alindi-yerine-mustafa-tumer-atandi

50 <https://bugunkibris.com/2023/12/22/sabah-cami-actilar-aksam-operasyon-cektiler/>

2023'de medyayı ve Kıbrıs'ın kuzeyindeki gündemini yakından ilgilendiren bir diğer konu ise dini dernekler oldu. Sevgi ve Kardeşlik Derneği (SEVKAD), Evrensel Sevgi ve Kardeşlik Derneği (ESKAD), Tahsil Çağındaki Talebelere Yardım Derneği ve İlim ve Kültür Derneği gibi dernekler geniş yapılanmaları, örgüt ağları, Türkiye'deki dini cemaatlerle bağlantıları ve özellikle de küçük çocuklar için sağladıkları din eğitimi ve yurtlarda konaklama konularıyla gündeme geldi. Kıbrıs'ın kuzeyinde her bölgede yayılmış olan bu 'derneklerin' finansal olarak da güçlü olduğu iddia edildi. Konuyla ilgili olarak *Özgür Gazete*, haberinde, SEVKAD gibi ESKAD'a bağlı her dernek için tüm ilçelerde apartman daireleri kiralandığı, buralarda barındırılan yoksul öğrencilerin dini eğitime tabi tutuldukları belirtildi.⁵¹ Haberin ardından SEVKAD'ın kayıtlı olup olmadığına dair kaymakamlıklara dilekçe sunan *Özgür Gazete*, derneğin hiçbir kaymakamlık altında kaydının bulunmadığı cevabını aldı.⁵² Bir diğer dikkat çekici husus, Temmuz 2024 itibarıyla Cumhurbaşkanlığı Sosyal Destek Komitesi Başkanlığı⁵³ yapan Recep Günaydın'ın ESKAD eski Genel Başkanı⁵⁴ olmasıydı. Dini dernekler başka vesilelerle de gündeme geldi. Örneğin, CTP milletvekili Ürün Solyalı Aralık 2023'te Meclis'te Tahsil Çağındaki Talebelere Yardım Derneği'nin tüzüğünü kürsüden okuyarak, tüzükte yer alan maddelerin gayri yasal olduğunu vurguladı ve yurtlarda yaşananlarla ilgili olarak Sosyal Hizmetler Dairesi ile Eğitim Bakanlığı'nı göreve çağırdı.⁵⁵ KTÖS de, Eğitim Bakanlığı ve Ombudsman'a şikâyetlerde bulundu.⁵⁶ Fakat, 2023 sonu itibarıyla hiç bir kurumdan cevap alınamadı ve harekete geçilmedi. Gelişmeler bu şekilde iken, Bugün Kıbrıs'ta en az beş küçük çocuğun Gönyeli'de bir yurttan barındırıldığı, yurdun İlim ve Kültür Derneği'ne ait olduğu, söz konusu çocukların üniversite öğrencileriyle birlikte barındırıldıkları haber yer aldı.⁵⁷

51 <https://ozgurgazetekibris.com/kibris/106739-adanin-kuzeyinde-merkezi-turkiyede-olan-dini-yapilanma-agi.html>

52 <https://ozgurgazetekibris.com/kibris/113239-sevkad-yasa-disi-dini-yapilanma-sadece-adi-var-kaydi-bile-yok.html>

53 <https://bit.ly/4hqUvXd>

54 https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n180458-evrensel-sevgi-ve-kardeslik-dernegi-20-yasinda

55 <https://bugunkibris.com/2023/12/16/dernek-maskesi-altindaki-tarikatlar-konusu-mecliste-tahsil-cagindaki-talebelere-yardim-dernegine-ait-yurtlara-yasalara-aykiri-olarak-izin-verildi/>

56 <https://ozgurgazetekibris.com/kibris/106499-mavis-ozgur-gazeteyi-yaptigi-haberclikten-dolayi-tebrik-ederim.html>

57 <https://bugunkibris.com/2023/10/10/yasalar-ayaklar-altinda-koruma-altinda-olmasi-gereken-cocuklar-yurtlarda/>

B. KAMU FONLARI VE DESTEKLERİ

STÖ'lere sağlanan kamu fonları ve destekleri çok sınırlıdır ve STÖ'lerin bunlara erişim süreçleri şeffaf ve hesap verebilir değildir. Genelde STÖ'lerin kamu fon ve desteklerine başvuruları ilgili yetkili tarafından değerlendirilir ve bu konuda takip edilmesi gereken prosedürler ve kurallar önceden belirlenmiş değildir. Kamunun STÖ'lere sağladığı finansal desteğin haritasını çıkarmak için İHP tarafından 2023 yılında fon veren kurumlara dilekçeler sunulmuş fakat Cumhuriyet Meclisi dışında hiçbir kurumdan geri dönüş yapılmamıştır. Cumhuriyet Meclisi'nden gelen cevapta kurum olarak 'Bilgi Edinme Hakkı Yasası' dışında oldukları için cevap verme zorunlulukları olmadığı belirtilmiştir. Kendilerine sivil toplumdaki giden bir başka dilekçeye ise yine cevap verme zorunluluklarının olmadığına dair bir cevap verilmiştir. Talep edilen bilgilerin bir kısmı ancak muhalefet vekillerinin çaba ve aracılıklarıyla dolaylı olarak temin edilmiştir.

Tablo 4: Maliye Bakanlığı Bütçe Verileri ve STÖ Destekleri Analizi (2023)

KURUM	AYRILAN BÜTÇE (2023)	KULLANILAN BÜTÇE (2023)	HİBE YARDIMLARI	STÖ'LERE AYRILAN BÜTÇE (2023)	STÖ'LERE AKTARILAN BÜTÇE (2023)	STÖ BÜTÇESİ KULLANIMI (%)
Cumhurbaşkanlığı	143,205,100	752,024,899.20	600,000,000	935,000	285,000	30.48
Meclis	146,794,050	152,573,937.35	6,000,000	100,000	7,000	7.00
Başbakanlık	467,464,010	1,277,009,611.89	762,020,000	40,780,000	40,709,170	99.83
Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı	523,581,000	739,873,004	178,000,000	1,263,600	1,129,100	89.37
Maliye Bakanlığı	17,712,144,700	14,903,266,285	420,000,000	300,000	55,514,100	18,504.7
İçişleri Bakanlığı	1,047,526,860	1,339,012,418.74	217,706,346	0	5,863,000	0.00
Milli Eğitim Bakanlığı	4,142,368,200	4,355,597,551.59	116,520,000	6,280,000	6,280,000	100.00
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1,388,110,000	1,444,417,139.94	51,010,000	19,500,000	19,500,000	100.00

* **Tablo 4'deki rakamlar Türk Lirası cinsindedir.**

Bu raporun bir bulgusu olarak Meclis başta olmak üzere, kamu kurumlarının STÖ'lere sağladıkları finansal desteği paylaşma konusundaki ilgisizlikleri endişe vericidir. Bu konuda bilgi edinmek için Maliye Bakanlığı'nın 2023-2024 Mali Yılı Bütçe Ödenek Tabloları analiz edilmiştir.^{58 59} Konuyla ilgili olarak cumhurbaşkanlığına bakıldığında ise, buradan STÖ'lere ayrılan bütçenin %30.48'i Kayıp Şahıslar Komitesi giderlerine aktarılmış, dernek, birlik ve diğer kuruluşlara ayrılan bütçe ise hiç kullanılmamıştır. Sivil topluma ayrılan bütçe kullanılmazken, nereye, hangi kurum veya kişilere verildiği net olmayan 'Hibe yardımları' kalemi altında 600 milyon TL harcandığı tespit edilmiştir. Aynı durum aşağıdaki tablodan da görülebileceği üzere diğer tüm fon sağlayan kurumlar için de geçerlidir.

⁵⁸ <https://bit.ly/40ilcqv>

⁵⁹ Maliye Bakanlığı'nın yukarıdaki websitesinden Mayıs 2024'te alınan analiz edilen bu veriler. Daha sonra websitesinden tamamen kaldırılmıştır.

Meclis’ de ayırdığı bütçenin sadece yüzde yedisini kullandı. Muhalefet vekilleri aracılığıyla Meclis’ten alınan bilgiye göre, 2023’te kendi talepleri üzerine Mağusa Kadın Merkezi Derneği’ne, Demokrasi Ortaokulu Okul Aile Birliği’ne ve Kıbrıs Polifonik Korolar Derneği’ne, Meclis Başkanı kararı ile toplam 7.000 TL hibe edildi. STÖ’lerin kullanımına ayrılan bütçedeki 93.000 TL ödenek ise depremzedelere destek amacıyla Maliye Bakanlığı tarafından geri çekildi. Burada 2023 kamu harcamalarının, tablodaki verilere de yansıdığı tahmin edilen ciddi bir miktarının 6 Şubat depremi mağdurlarına destek olmak için kamu bütçesinden ayrıldığı belirtilmelidir; fakat verilerde özellikle ayrılan fonlar için açıklama olmadığından bunun bir varsayım olduğunun altı çizilmektedir. Başbakanlık, Kansere Hastaları Derneği’ne 500.000, Spor Federasyonları ile Spor Birliklerine 40.000.000 ve Okul Sporları ve Okul Spor Tesisleri Giderleri için 200.000 TL aktarırken bunun dışında kalan dernek, birlik ve diğer kuruluşlara ayrılan bütçenin sadece yüzde 2.62’sini kullandı. Ayrıca, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Projelerine Katkı Projesi olarak da 4,000,000 TL harcandı. ‘Başbakan Yardımcılığı, Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı’, Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yapılan Transferler başlığı altında Turizm ve Çevre Bakanlığı’na bağlı Otelcilik, Turizm, Eğitim Merkezi’ne (OTEM) 90.000 TL, Anıtlar Yüksek Kurulu altında 3.600 TL, güzel sanatlarla ilgili derneklere 1 milyon TL, Halk Dansları Federasyonu’na 20.000 TL verilirken, dernek, birlik ve diğer kuruluşlara ayrılan 500,000 TL’nin sadece 15.500 TL’si harcandı. 2023 yılında ‘Güzel Sanatlarla İlgili Derneklere Yardım Tüzüğü’ndeki anti-demokratik değişiklikler için bir eylem gerçekleştirdi ve 66 örgüt ortak açıklama yaptı. Maliye Bakanlığı, 2023 yılı için STÖ’lere ayrılan bütçenin çok üzerinde harcama yaptı. Planlı olan 300.000 TL’lik Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yapılan Transferler kaleminden sadece 15.000 TL’lik harcama yapılırken, daha önceden öngörülmemen ortalama 55 milyon TL’lik bir harcama gerçekleştirildi. Harcama kalemleriyle ilgili detaylı bilgi bulunmamaktadır.

İçişleri Bakanlığı ise, STÖ’lere bütçe ayrılmamasına rağmen bu kalem altında Merkez Av Komisyonu’na 5 milyon TL’nin üzerinde bir para aktardı. Eğitim Bakanlığı ise 2 milyon TL’si Çıracık Eğitim Merkezi’ne 2, Özel Eğitim Vakfı’na da 4 milyon TL’lik destek sağlarken bu miktar Kıbrıs Türk Çocuk Esirgeme Kurumu bakımından 280.000 bin TL oldu. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ise SOS Çocuk Köyü’ne 19.500.000 TL’lik destekte bulundu. Bu ve benzeri harcamalar, yönetimin sağlamakla yükümlü olduğu ancak bunu yapamadığı durumlarda STÖ’lerden aldıkları hizmetler kapsamına girmektedir. Bu durum ‘yasa’ ile düzenlenmediği için, ilgili kurum/daire ile STÖ arasında imzalanan protokoller ile yürütülür. 2023 bütçeleri belirlenirken, 2022’de de olduğu gibi, ilgili kamu dairelerince yapılacak yardımların amaç ve kapsamının sivil toplum ile istişare edilmeden hazırlandığının ve böyle bir pratiğin olmadığını altını çizmek gerekir. Meclis’te gerçekleştirilen komite toplantılarına 16 sendika, yedi mesleki birlik, iki oda katılırken; bu sayı dernekler bakımından yalnızca bir (Finansal Eylem Derneği) oldu.

TC Lefkoşa Büyükelçiliği Kalkınma ve Ekonomik İşbirliği Ofisi de 2023’te sivil topluma 2023 Yılı İktisadi ve Mali İşbirliği Protokolü “Dernek, Birlik, Kulüp, Sendika, Vakıf, Araştırma Merkezi vb. STK’lara Katkı Projesi” kapsamında bütçe ayırdı. Türk Barış Kuvvetleri Gaziler Derneği, Kıbrıs Türk Yeşilay Derneği, ESKAD, Şehit Aileleri ve Malül Gaziler Derneği, Maraş Birlik ve Dayanışma Derneği, Zeytin Ağacı Eğitim ve Yardımlaşma Derneği (ZAYDER) ve Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Derneği gibi; dini ve muhafazakâr-milliyetçi görüş ve muharip derneklere finansal destekte bulunuldu. Görüldüğü gibi İslamcı, milliyetçi ve muhafazakâr çizgideki dernekler, gerek hükümet gerekse TC Büyükelçiliği’nce desteklenmektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

2023 Demokratik Haklar İzleme Raporu, Kıbrıs'ın kuzeyindeki sivil toplum bakımından devam eden zorlukları vurgulamaktadır. 'Anayasal' korumalara rağmen, bu hakların uygulanması tutarsız ve sıklıkla ayrımcıdır. Hükümet'in STÖ'lere yönelik seçici yaklaşımı, daha geniş sivil toplumun demokratik ve kapsayıcı bir ortam yaratmadaki rolünü zayıflatmaktadır. Bulgular, tüm bireyler için, milliyet veya politik eğilim fark etmeksizin, örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarını garanti eden daha destekleyici ve düzenleyici yasal bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Kamu fonlarının dağıtımında şeffaflığın artırılması ve çeşitli STÖ'lerin karar alma süreçlerine anlamlı katılımlarının sağlanması, daha güçlü ve canlı bir sivil toplum için hayati adımlardır.

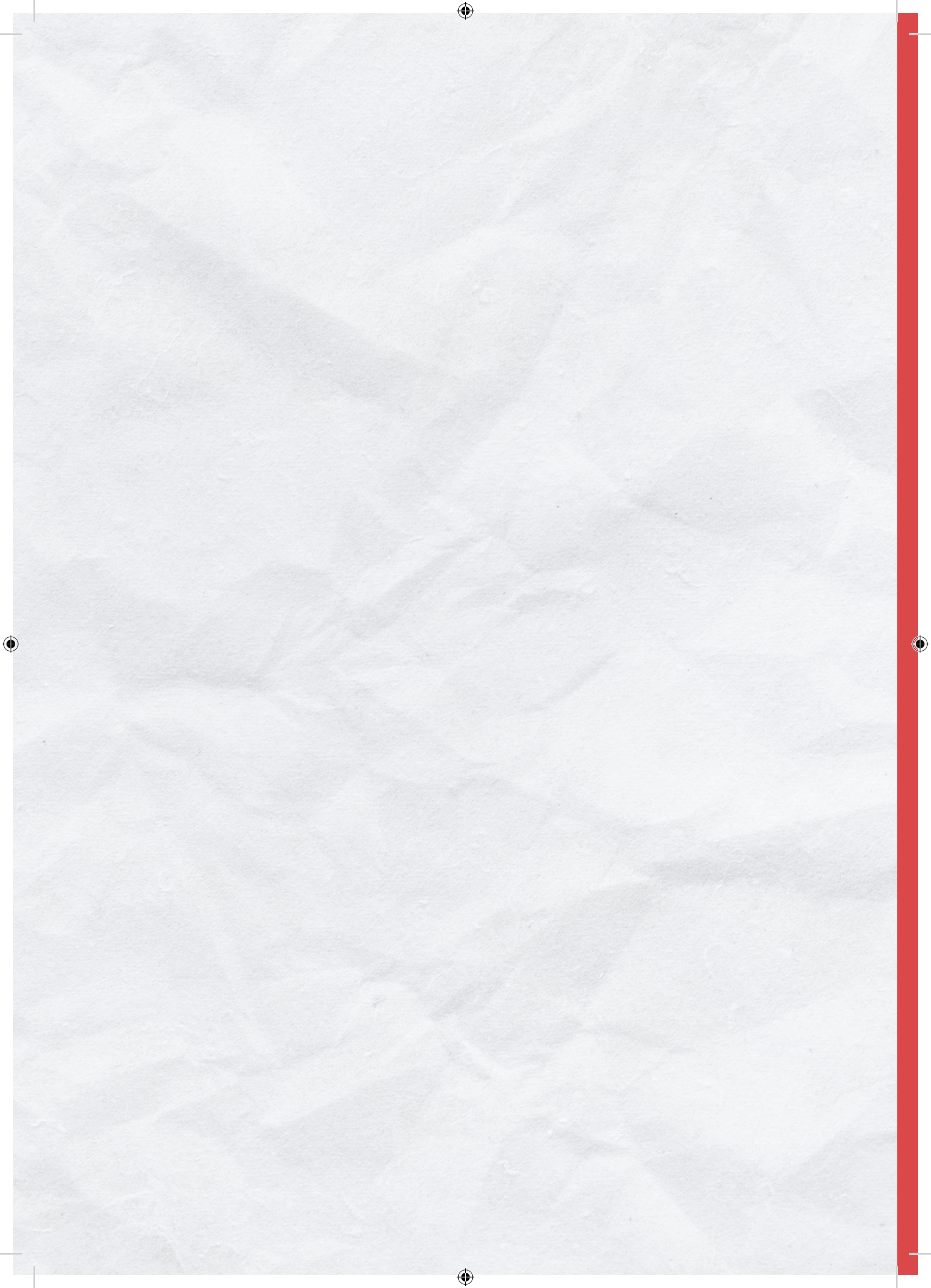
Yabancı uyrukluların dernek kurma veya derneklere katılma konusundaki engelleri ortadan kaldıracak uluslararası standartlara uygun yasal düzenlemeler yapılmalıdır. "Genel ahlak" gibi kriterler net bir şekilde tanımlanmalı ve bu kriterler, örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarını keyfi olarak kısıtlamak için kullanılmamalıdır.

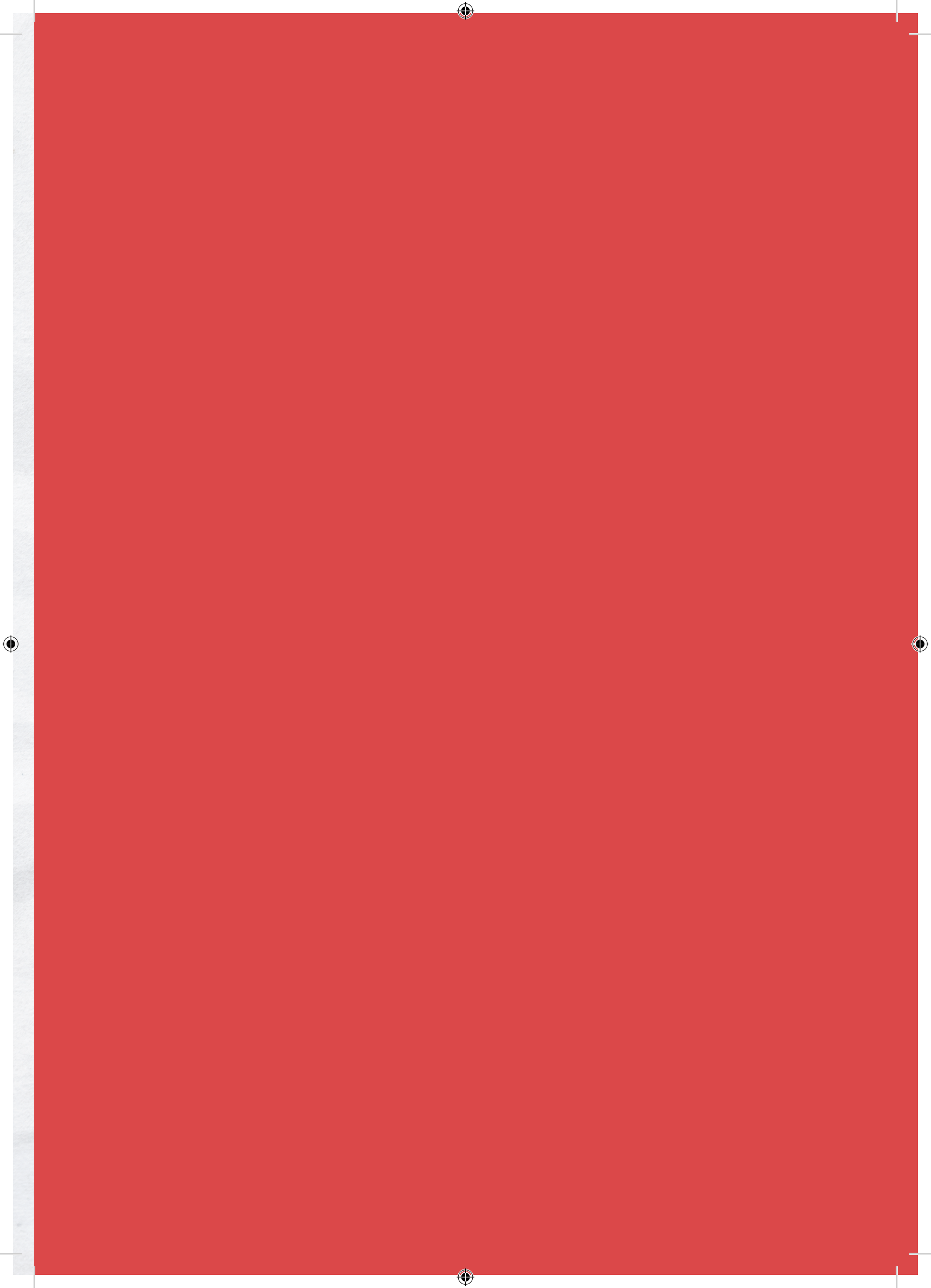
STÖ'lere kamu fonlarının tahsisi için şeffaf ve hesap verebilir mekanizmalar oluşturulmalıdır. Sivil toplum desteği için ayrılan bütçe artırılmalı ve farklı türdeki örgütlere adil bir şekilde dağıtılmalıdır. Tahsis edilen fonların, talep edilen amaçlar için kullanılıp kullanılmadığı da demokratik ve şeffaf kriterler çerçevesinde fon vericiler tarafından izlenilmelidir. Hükümet ve çeşitli STÖ'ler arasında düzenli diyalogu sağlamak için resmi platformlar oluşturulmalıdır.

Hak temelli ve bağımsız örgütlerin istişare ve karar alma süreçlerine dahil edilmeleri sağlanmalıdır. Bunun için de ilk adım olarak her bakanlık altında STÖ Odak noktalarının ivedilikle oluşturulması ve her STÖ ile eşit mesafede iletişim kurulması gereklidir. Örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarının korunması, mevcut 'yasaların' ve uluslararası standartların titizlikle uygulanmasıyla güçlendirilmiştir. Kolluk kuvvetlerine bu haklara saygı gösterilmesi ve protestoların ayrımcı olmayan bir şekilde ele alınması konusunda eğitim verilmelidir. STÖ'lerin savunuculuk, fon sağlama ve organizasyonel yönetim kapasitelerini artırmak için eğitim ve kaynaklar sağlanmalıdır. Yerel STÖ'ler ile uluslararası organizasyonlar arasında iyi uygulamaların ve kaynakların paylaşılmasını teşvik edecek ortaklıklar oluşturulmalıdır. Bu öneriler, Kıbrıs'ın kuzeyinde daha katılımcı, insan haklarına saygılı ve çeşitli seslerin duyulduğu bir kamu alanının oluşmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

📍 **Ahmet Sadık Sokak, Temel 1 Apt. No 6, Köşklüçiftlik, Lefkoşa**

✉ **insanhaklariplatformu@gmail.com**

🌐 **ihp.hrp** 📷 **ihp.hrp** 🐦 **ihp_hrp**

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamıyla İnsan Hakları Platformu'nun sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

•••••
**İnsan
Hakları
Platformu**
Human Rights Platform